

Hüseyinzade Ali Turan (1864-1940)'ın Arşivi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Arşivine Bağışlandı

Aslen Azerbaycan Türklerinden olan ve Türk fikir tarihinde unutulmaz izler bırakan Hüseyinzade Ali Turan Bey'in el yazma eserler, fotoğraflar, mektuplar ve daha az sayıda çeşitli gazete, dergi ve kitaplardan oluşan arşivi, kızı Feyzâver Alpsar Hanım tarafından Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Arşivine

bağışlanmıştır.

Düşünce tarihimize Türkçülük düşüncesinin babası olarak bilenen Hüseyinzade Ali Turan Bey, Petersburg'da Fizik-Matematik fakültesinde okurken bir yandan da Şarkiyat Fakültesi'nin derslerine devam etmiş 1889'da mezun olduktan sonra Türkiye'ye gelip askeri Tıbbiye'de yüksek tahsilini tamamlamıştır.

Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı'na askerî hekim olarak katılmış, İstanbul Üniversitesi'nde cilt hastalıkları anabilim dalında profesör olarak uzun yıllar çalışmış, yaklaşık 30 yıllık öğretim üyeliğinden sonra emekli olmuştur.

1915'te devlet tarafından Avrupa'ya gönderilen "Turan" heyetinde yer almış, 1918'de Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kuruluşunda Ahmet Ağaoğlu ile birlikte önemli rol oynamış, 1926'da Lâtin harflerine geçme meselesinin de görüşüldüğü Bakü Türkoloji Kongresi'ne Türkiye'yi temsilen katılan resmî heyet içerisinde yer almıştır.

İttihat ve Terakki Partisi'ne üye olmasına rağmen siyasî hayattan uzak durmaya çalışmış; fakat, başta bu partinin ileri gelenleri olmak üzere dönemin Türk aydınları üzerinde belirgin etkileri olmuştur. Rusya'daki tahsili sırasında edindiği geniş bilgi, belli başlı Doğu ve Batı dillerine hâkim olması sebebiyle kazandığı derin kültürel birikim, ona büyük itibar ve üstünlük kazandırmıştır. Çeşitli yazıları ve sohbetleriyle, sadece Türkiye'de değil bütün Türk dünyasında gelişmekte olan modernleşme ve uluslaşma (Türkçülük) hareketlerinde, düşünce ve edebiyat hayatında derin izler bırakmıştır.

Dönemin önde gelen fikir ve sanat adamlarıyla, siyasî şahsiyetleriyle yakın ilişkileri sebebiyle kendisine yazılan onlarca mektup, arşivinin en önemli belgelerini oluşturmaktadır. Ali Haydar Midhat, Abdullah Cevdet, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Dr. Bahaeddin, Ahmet Kemal, İsmail Hakkı, Ahmet Raik, Ferhad Ağazade, H. S. Ayvazof ve daha birçok şahsın yazdığı mektuplar, fikir ve edebiyat hayatımızın karanlıkta kalmış birçok yönünü aydınlatacak mahiyettedir.

Hüseyinzade'nin arşivinde kendi eserlerinin el yazmaları (şiiirleri, tercümelere, ilmî eserleri) arasında en çok dikkati çeken belgeler arasında, 1900'lü yılların başlarından itibaren tuttuğu notları içeren defterler de vardır. Bazı Azerbaycanlı yazarların el yazılı belgeleri ve eserleri de bu arşivin eşsiz belgeleri arasındadır.

Kendi yazılarının yayımlandığı birçok gazete ve dergi, arşivindeki belgelerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Kitaplar daha az sayıdadır. Arşivin en dikkate değer belgeleri arasında fotoğraflar da bulunmaktadır. XIX. asrın sonlarından yakın döneme kadar geniş bir zaman dilimine şahit olan bu fotoğraflar, Hüseyinzade Ali Bey'in aile muhitinin dışında birçok tarihî, siyasî, edebî şahsiyet ve faaliyeti yansıtmaktadır.

Hüseyinzade Ali Turan arşivi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde özel bir odada koruma altına alınmıştır. Arşivin bütün belgeleri düzenlenecek, cinslerine göre tasnif edilecek, demirbaşa geçirilecek ve hepsinin kataloğu hazırlanacaktır. Katalog

tamamlandıktan internet ortamında da okuyuculara sunulacaktır. İleride bütün belgelerin dijital olarak hizmete sunulması da düşünülmektedir.

Arşivde bulunan belgeler, imkân dâhilinde Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi'nde veya daha başka yerlerde yayımlanacaklardır.

Babası Hüseyinzade Ali Turan Bey'in arşivini bölümümüze hiçbir karşılık beklemeden başıslayan kızı sayın Feyzâver Alpsar Hanımefendiye teşekkür ve minnettarlığımızı bu sefer de dergimiz sayfalarından okuyucularımıza duyurmaktan mutluluk duyuyoruz.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı
Prof. Dr. Yavuz Akpınar

Yayımlandığı yer:

Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
Ocak 2007, Sayı: 1, s. 270-271